

50er jaren gebied te Moordrecht (gemeente Zuidplas)

een cultuurhistorische inventarisatie

I.S.J. Beckers

IVO•B

Colofon

IVO·B Rapport 1604

50er jaren gebied te Moordrecht (gemeente Zuidplas)
Een cultuurhistorische inventarisatie

Auteur: I.S.J. Beckers

Opdrachtgever: BK Ingenieurs B.V.

Versie rapport: concept, 9 september 2016

© IVO·B, Alphen aan den Rijn

Dit rapport is te gebruiken door de opdrachtgever en is te vermenigvuldigen door de opdrachtgever ten behoeve van eigen gebruik in de eigen organisatie. Door IVO·B verstrekte rapporten mogen niet door derden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van IVO·B openbaar worden gemaakt, verveelvuldigd worden dan wel geëxploiteerd worden of ter kennis van derden worden gebracht.

Autorisatie:
I.S.J. Beckers

ISSN-nummer 2451-9855

IVO·B, Allround Archeologie
Eikenhorst 385
2402 RX Alphen aan den Rijn
06-83968168
email contact@ivob.nl
website www.ivob.nl

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	6
2	CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE	7
2.1	BELEID	7
2.2	DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING	8
2.3	METHODIEK	9
3	RESULTATEN CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE	10
3.1	HUIDIGE SITUATIE VAN HET PLANGEBIED	10
3.2	TOEKOMSTIGE SITUATIE VAN HET PLANGEBIED	11
3.3	LANDSCHAPPELIJKE SITUATIE VAN HET PLANGEBIED BINNEN HET ONDERZOEKSGBIED	12
3.4	DE BEKENDE ARCHEOLOGISCHE GEGEVENS UIT HET ONDERZOEKSGBIED	15
3.5	HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING VAN HET PLANGEBIED	17
3.6	HISTORISCH-GEOGRAFISCHE WAARDEN	21
3.7	BOUWHISTORISCHE WAARDEN	21
3.8	GESPECIFICEERDE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING.....	23
3.9	EFFECT VAN DE VOORGENOMEN INGREEP OP DE VERWACHTE WAARDEN	24
3.10	CONCLUSIE	24
4	ADVIES	25

Lijst van afbeeldingen en tabellen

AFB. 1; LOCATIE VAN HET PLANGEBIED.....	6
AFB. 2; UITSNEDE VAN DE ARCHEOLOGISCHE BELEIDSKAART VAN DE GEMEENTE ZUIDPLAS.....	7
AFB. 3; DETAILKAART VAN HET PLANGEBIED.	10
AFB. 4; GEPLANDE ONTWIKKELING. DE GROENE VLAKKEN ZIJN GEPLANDE RIJTJESWONINGEN EN DE GELE VLAKKEN ZIJN GEPLANDE APPARTEMENTENGEBOUWEN.....	11
AFB. 5; LOCATIE VAN HET PLANGEBIED OP DE PALEOMEANDERGORDELKAART.....	13
AFB. 6; LOCATIE VAN HET PLANGEBIED OP HET ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND MAAIVELD 3 (AHN).	14
AFB. 7; LOCATIE VAN ONDERZOEKSMELDINGEN EN VONDSTLOCATIES IN DE OMGEVING VAN HET PLANGEBIED.	15
AFB. 8; MOORDRECHT OP DE KAART VAN STAMPJOEN EN VINGBOONS UIT 1660. DEZE KAART IS NOORDWESTGERICHT.	18
AFB. 9; MOORDRECHT OP DE KADASTRALE MINUUTKAART UIT CA. 1832. DE LOCATIE VAN HET PLANGEBIED IS WEERGEGEVEN MET DE ZWARTE CIRKEL.	19
AFB. 10; LOCATIE VAN HET PLANGEBIED OP DE BONNEKAART VAN 1877.	20
AFB. 11; LOCATIE VAN HET PLANGEBIED OP DE TOPOGRAFISCHE KAART VAN 1959.	20
AFB. 12; FOTO VAN DE SCHIELANDSTRAAT, GENOMEN VANUIT HET NOORDEN.....	22
AFB. 13; FOTO VAN ÉÉN VAN DE DRIE PORTIEKFLATS LANGS DE KONINGIN JULIANA STRAAT	23

Administratieve gegevens

Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Zuidplas
Toponiem	50er jaren gebied
Oppervlakte plangebied	2,46 ha
Opdrachtgever	BK Ingenieurs B.V. Dhr. S.W.M. Luijten Sjoerd.luijten@bkingenieurs.nl 088-3212570 Koraalrood 131 2718 SB Zoetermeer
coördinaten	105602-444554 105698-444429 105673-444220 105440-444308
Bevoegde overheid	Gemeente Zuidplas
Contactpersoon namens de gemeente Zuidplas	Omgevingsdienst Midden-Holland Dhr. Ch. Thanos
Deskundige namens de bevoegde overheid	Omgevingsdienst Midden-Holland Dhr. Ch. Thanos
ARCHIS-onderzoeksmeldingnummer (CIS-code)	4010011100
Beheer en locatie documentatie	IVO·B, Alphen aan den Rijn

Samenvatting

In opdracht van BK Ingenieurs B.V. is door IVO·B een cultuurhistorische inventarisatie uitgevoerd van het 50er jaren gebied te Moordrecht (gemeente Zuidplas). In het plangebied zal de bestaande bebouwing gesloopt worden en zullen 185 huurwoningen gerealiseerd worden. De cultuurhistorische inventarisatie is uitgevoerd in het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning.

In het plangebied worden op basis van de cultuurhistorische inventarisatie de volgende archeologische waarden verwacht (er zijn volgens de inventarisatie in het plangebied geen historisch-geografische of bouwhistorische waarden meer aanwezig):

In het hele plangebied worden archeologische resten verwacht uit het Laat-Mesolithicum en het Neolithicum op of in de top van de oeverafzettingen van de Gouderakse en Zuidplasse meandergordel op ca. 6-7 m beneden het maaiveld. In principe zal dit niveau alleen door het aanbrengen van heipalen verstoord worden. Als een beperkt heipalenplan gehanteerd wordt zal dit niveau grotendeels intact blijven.

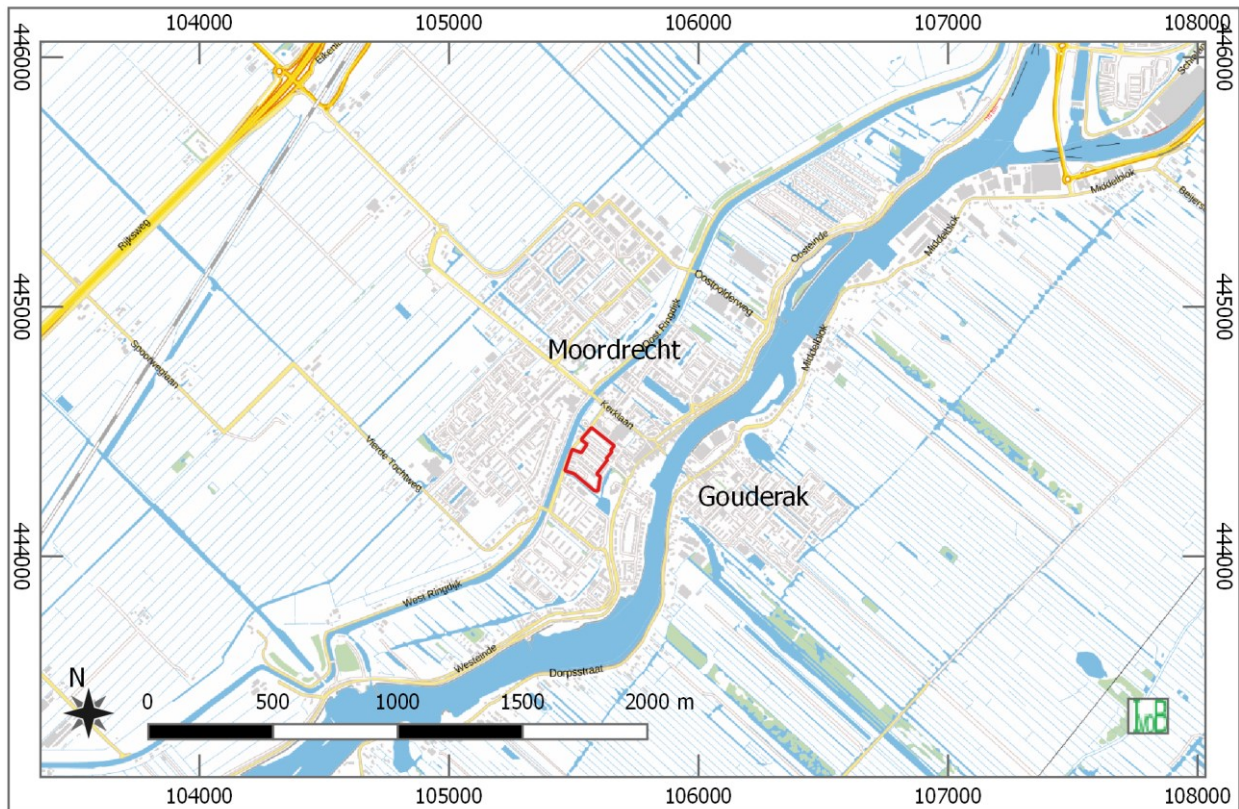
Aan en direct onder het maaiveld kunnen archeologische waarden aanwezig zijn uit de Vroege Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Een eventuele archeologische vindplaats manifesteert zich als een (opgebracht)pakket met daarin fragmenten aardewerk, bouw materiaal en andere archeologische indicatoren. Vooral in het noordelijke deel van het plangebied worden archeologische waarden in dit niveau verwacht omdat dit gedeelte van het plangebied in de historische kern van Moordrecht heeft gelegen. Uit het milieukundige booronderzoek blijkt dat dit niveau waarschijnlijk in het zuidelijke deel van het plangebied verstoord is geraakt. Het niveau in de bovenste kleilaag zou echter in het noorden van het plangebied nog aanwezig kunnen zijn.

IVO·B, Allround Archeologie adviseert om in het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek uit te voeren, zodat de intactheid van de bovengrond onderzocht kan worden en op basis daarvan, de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in de bovengrond. Omdat er nog mogelijke archeologische waarden in de ondergrond aanwezig kunnen zijn, adviseert IVO·B, Allround Archeologie om een heipalenplan te hanteren waarbij maximaal 5 % van het gebied verstoord zal worden.

Na het beoordelen van dit rapport zal de bevoegde overheid een selectiebesluit nemen. Het is mogelijk dat de bevoegde overheid hierin afwijkt van het in het bureauonderzoek gegeven advies.

1 Inleiding

In opdracht van BK Ingenieurs B.V. is door IVO·B een cultuurhistorische inventarisatie uitgevoerd van het 50er jaren gebied te Moordrecht (gemeente Zuidplas). In het plangebied zal de bestaande bebouwing gesloopt worden en zullen 185 huurwoningen gerealiseerd worden. De cultuurhistorische inventarisatie is uitgevoerd in het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning.

Afb. 1; Locatie van het plangebied.

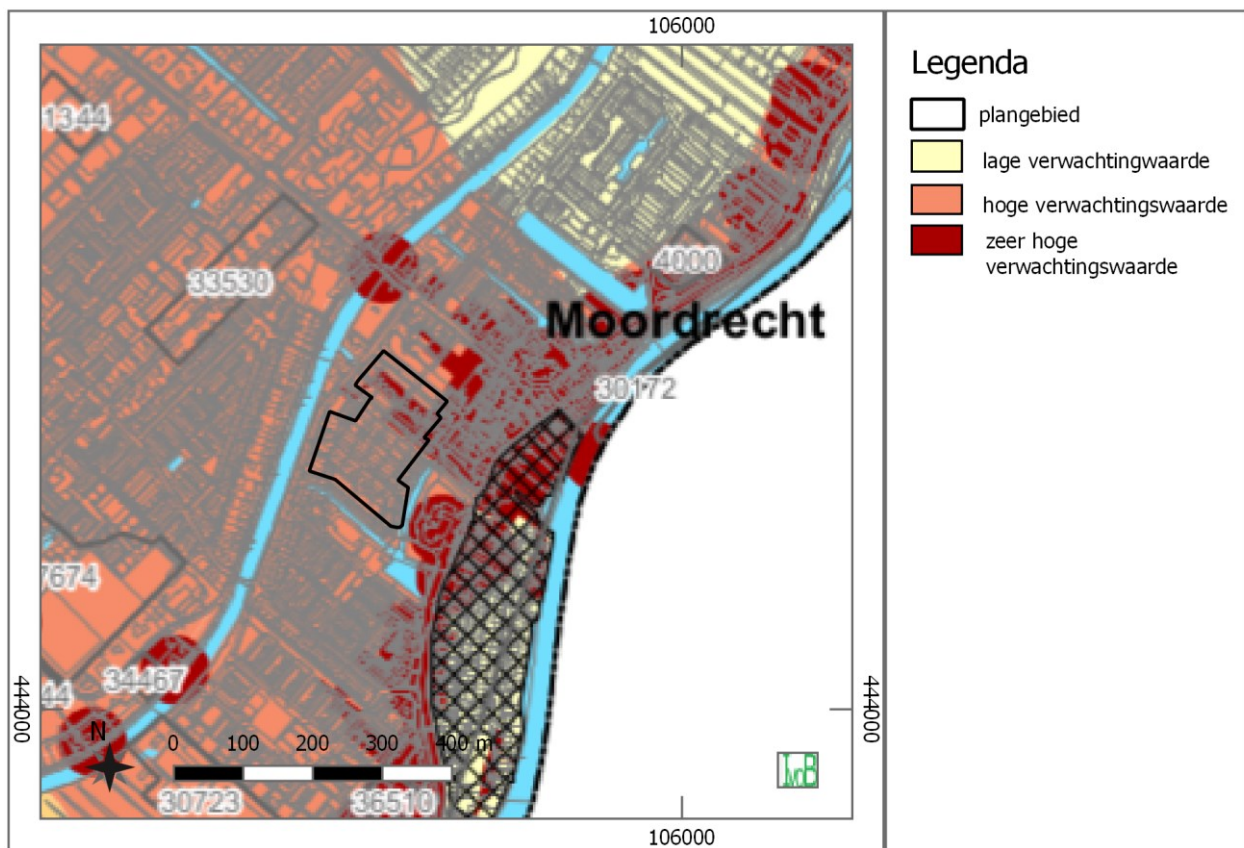
De cultuurhistorische inventarisatie is uitgevoerd in juli en augustus 2016 door I.S.J. Beckers (senior prospector). Op 24 augustus is een bezoek aan de locatie gebracht.

2 Cultuurhistorische Inventarisatie

2.1 Beleid

Het plangebied maakt deel uit van het bestemmingsplan Moordrecht-West, wat op 16 mei 2006 door de gemeente Zuidplas is vastgesteld. In dit bestemmingsplan zijn geen dubbelbestemmingen gegeven voor archeologische en cultuurhistorische verwachtingsgebieden.¹

Op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Zuidplas heeft het gedeelte van het plangebied aan weerszijden van de Schielandstraat een zeer hoge archeologische verwachtingswaarde en de overige delen van het plangebied een hoge archeologische verwachtingswaarde. Voor de zone met de zeer hoge archeologische verwachtingswaarde geldt dat archeologisch onderzoek verplicht is bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 50 m² en dieper dan 30 cm –mv. Voor de zone met een hoge archeologische verwachtingswaarde geldt dat archeologisch onderzoek verplicht is bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm –mv.²

Afb. 2; Uitsnede van de archeologische beleidskaart van de gemeente Zuidplas.

¹ <http://www.ruimtelijkeplannen.nl>

² Buesink et al. 2010

De cultuurhistorische inventarisatie is gebaseerd op de uitvoeringskaders zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3).³ De gemeente Zuidplas heeft geen aanvullende eisen opgesteld waar de cultuurhistorische inventarisatie aan zou moeten voldoen.⁴

2.2 Doelstelling en vraagstelling

Tijdens een cultuurhistorische inventarisatie zullen eerst de mogelijke archeologische, historische geografische en bouwhistorische waarden in het plangebied worden geïnventariseerd met gebruikmaking van bekende gegevens uit de omgeving. Hierna zal een archeologische verwachting worden opgesteld en zullen de mogelijke historisch-geografische en bouwhistorische waarden worden gewaardeerd. Het effect van de voorgenomen werkzaamheden op de verwachte archeologische waarden en de behoudenswaardige historisch-geografische en bouwhistorische waarden zal worden onderzocht en op basis hiervan zal een selectieadvies worden opgesteld.

Voor de cultuurhistorische inventarisatie zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld;

- Worden er archeologische waarden in het plangebied verwacht, en zo ja, welke?
- Zijn er behoudenswaardige historisch-geografische en/of bouwhistorische waarden in het plangebied aanwezig?

Indien mogelijk archeologische, historisch-geografische en bouwhistorische waarden aanwezig zijn:

- Worden deze waarden verstoord door de voorgenomen werkzaamheden?

Indien de waarden verstoord worden:

- Op welke wijze kan de verstoring door middel van planaanpassing zoveel mogelijk voorkomen worden?
- Op welke wijze kunnen de mogelijke waarden door middel van vervolgonderzoek worden gedocumenteerd?

³ SIKB 2010

⁴ Emailcontact dhr. Ch. Thanos (Omgevingsdienst Midden-Holland).

2.3 Methodiek

De cultuurhistorische inventarisatie bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven landschappelijke situatie van het plangebied
6. Beschrijven bekende archeologische waarden;
7. Beschrijven van de historische geografische waarden
8. Beschrijven van de bouwhistorische waarden
9. Opstellen gespecificeerde archeologische verwachting
10. Waarderen van historisch-geografische waarden
11. Waarderen van bouwhistorische waarden
12. Opstellen conclusie;
13. Opstellen standaardrapport cultuurhistorisch onderzoek;
14. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
15. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

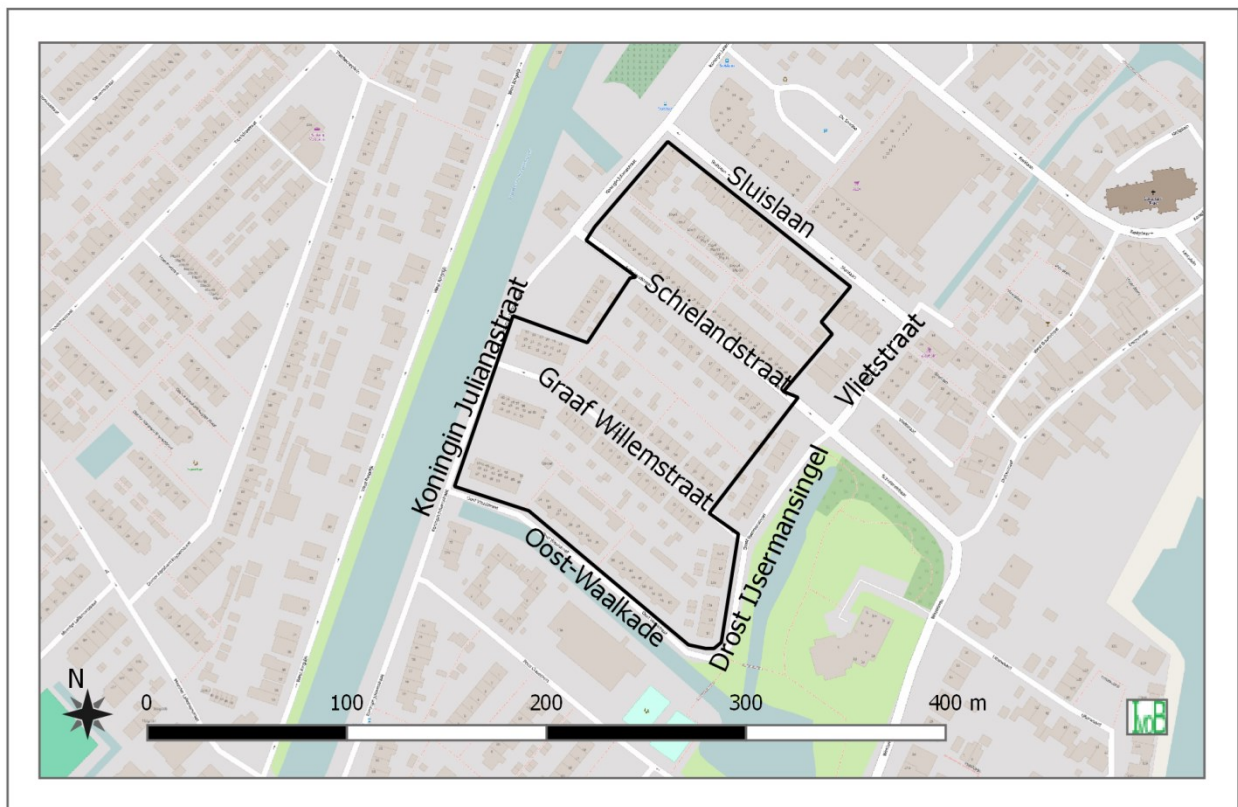
De gespecificeerde archeologische verwachting wordt opgesteld op basis van processtappen 4 t/m 8. De waardering van de historische geografische waarden is gebaseerd op processtap 7. De waardering van de bouwhistorische waarden is gebaseerd op processtap 8. De processtappen 1 tot en met 11 leveren gegevens op basis waarvan processtap 12, de conclusie wordt opgesteld. De resultaten van processtappen 1 tot en met 12 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.4. Processtap 13 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 14 en 15 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het cultuurhistorisch onderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

Om de landschappelijke en archeologische positie van het plangebied beter in kaart te brengen, worden ook gegevens uit de direct omgeving van het plangebied onderzocht. Hierbij wordt met name naar locaties met een gelijke landschappelijke ligging gekeken. Het onderzoeksgebied kan gedefinieerd worden als een cirkel met een straal van 500 m rondom het plangebied.

3 Resultaten cultuurhistorische inventarisatie

3.1 Huidige situatie van het plangebied

Het plangebied bevindt zich in de bebouwde kom van Moordrecht in de gemeente Zuidplas. De plangrenzen worden gevormd door de Koningin Julianastraat in het noorden, de Sluislaan in het oosten, de Drost IJsermansingel en de Vlietstraat in het zuiden en de Oost-Waalkade in het westen. In dit gebied zullen een paar percelen niet veranderd worden, dit zijn de Drost IJsermansingel 1 t/m 8, de Vlietstraat 23 t/m 25, de Sluislaan 29 t/m 35 en de Koningin Julianstraat 12 t/m 16. De locatie van het plangebied is weergegeven in afbeeldingen 1 en 2

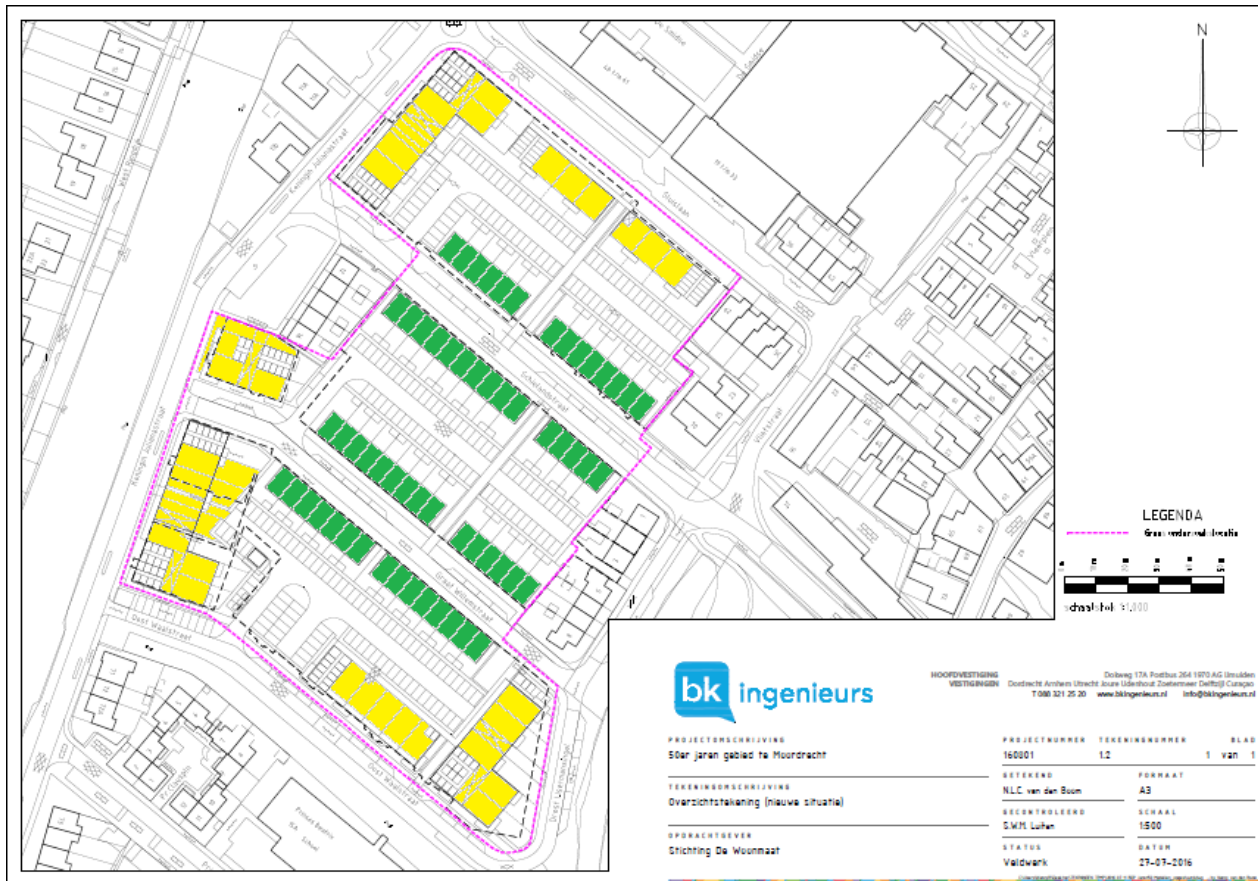

Afb. 3; Detailkaart van het plangebied.

Het plangebied is momenteel in gebruik als woonwijk. De bebouwing bestaat grotendeels uit rijtjeswoningen. In het zuidoosten van het plangebied zijn langs de Koningin Julianastraat drie portiekflats aanwezig. Langs de oostzijde van de Oost-Waalkade en de Schielandstraat bestaat de bebouwing uit minder hoge portiekflats. De bebouwing is waarschijnlijk gefundeerd op funderingsbalken op –heipalen. De woningen zijn waarschijnlijk voorzien van een kruipruimte; er worden geen diepere kelders verwacht.

3.2 Toekomstige situatie van het plangebied

In het plangebied zullen ongeveer 185 huurwoningen gebouwd worden. In de nieuwe situatie worden aan weerszijden van de Graaf Willemstraat en de Schiendlandstraat rijtjeswoningen gebouwd. Langs de overige straten zullen appartementengebouwen gebouwd worden. In de tussengedeeltes tussen de nieuwe woonblokken zullen parkeerplaatsen gerealiseerd worden.

Afb. 4; Geplande ontwikkeling. De groene vlakken zijn geplande rijtjeswoningen en de gele vlakken zijn geplande appartementengebouwen.

3.3 Landschappelijke situatie van het plangebied binnen het onderzoeksgebied

Tijdens het onderzoek naar de landschappelijke ligging van het plangebied binnen het onderzoeksgebied zijn de volgende (hoofd)bronnen gebruikt:

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)⁵
- Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000⁶
- Dinoloket⁷
- Geologische kaart van Nederland⁸
- Geomorfologische kaart van Nederland⁹
- Paleomeandergordelkaart¹⁰

Het plangebied maakt deel uit van het centrale Nederlandse rivierengebied. In het Holoceen heeft hier vooral sedimentatie vanuit de voorlopers van de Rijn en de Maas plaatsgevonden, die in deze periode uit verschillende meanderende riviersystemen bestonden. De hieraan gerelateerde afzettingen worden tot de Formatie van Echteld gerekend. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden in: stroomgordelafzettingen, crevasse-afzettingen, komafzettingen en dijkdoorbraakafzettingen (ook wel overslagafzettingen genoemd). De stroomgordelafzettingen worden verder onderverdeeld in bedding-, oever-, en restgeulafzettingen.¹¹ Ingeschakelde veenlagen worden gerekend tot het Hollandveen Laagpakket behorende tot de Formatie van Nieuwkoop.

Beddingafzettingen bestaan over het algemeen uit grof zand en grind en worden in de rivierbedding afgezet. Deze rivierbedding verplaatst zich lateraal (deze zijdelingse beweging wordt ook wel een meanderende riviervloer genoemd). Naast de rivierbedding en op de al verlaten zandbedding werden oeverafzettingen afgezet. Oeverafzettingen bestaan uit sterk zandige en/of sterk siltige klei en worden naar boven toe gekenmerkt door een steeds hoger klei- en siltgehalte. Dit wordt een aflopend profiel genoemd en is kenmerkend voor de oeverwallen van meanderende rivieren. Omdat de oeverafzettingen direct naast de riviergeul afgezet werden, ontstonden de oeverwallen langs de rivieren. Door de relatief hoge ligging waren de oeverwallen geschikt voor vestiging. Op grotere afstand van de oeverwallen kon als gevolg van afnemende stroomkracht ook het fijne materiaal bezinken en werd matig tot zwak siltige klei afgezet (komafzettingen). Op nog grotere afstand van de rivier vond veengroei plaats. De gebieden waar komafzettingen zijn afgezet en waar veen is gegroeid staan bekend als komgebieden.¹²

⁵ <http://www.ahn.nl/viewer>

⁶ de Buck et al. 1984

⁷ <http://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>

⁸ de Mulder et al. 2003

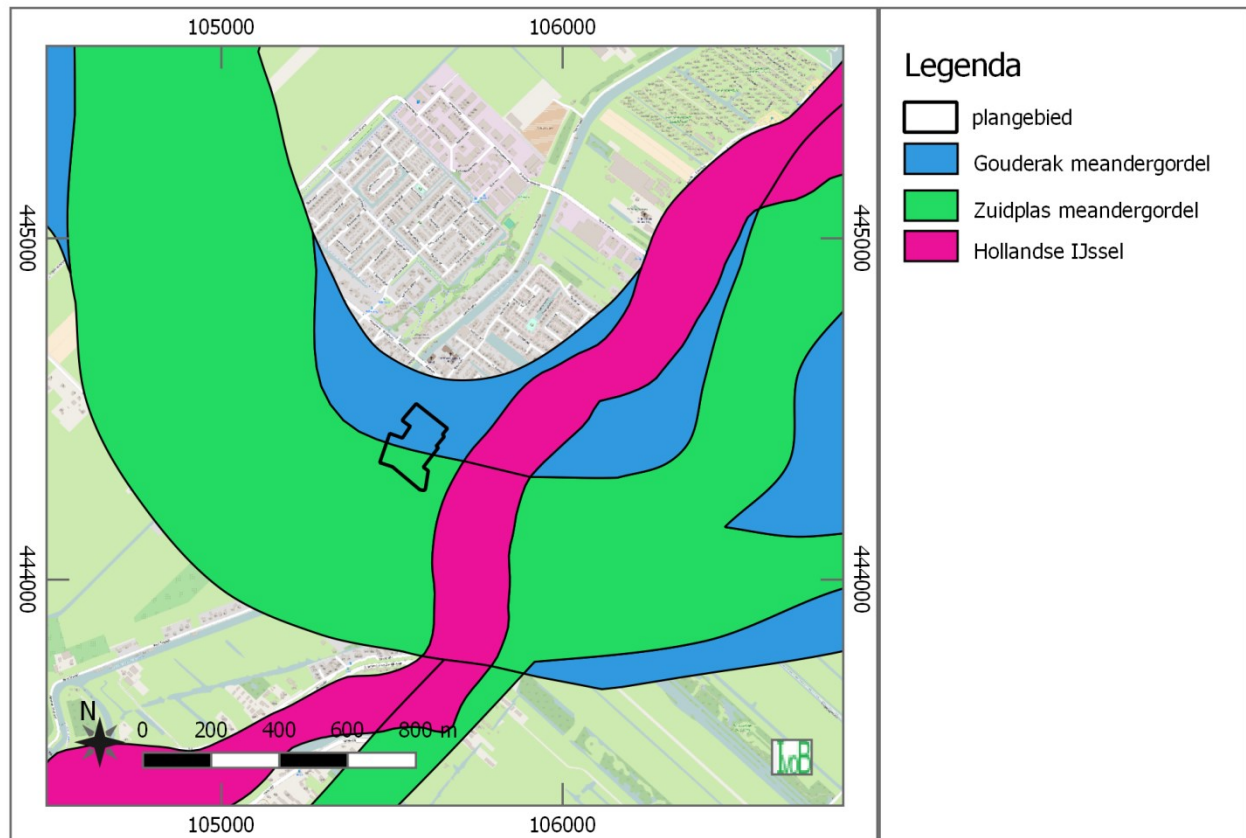
⁹ Alterra 2009

¹⁰ Cohen et al. 2012

¹¹ de Mulder et al. 2003

¹² de Mulder et al. 2003

In het plangebied zijn in de periode van ca. 5100 tot 4400 v. Chr. de meandergordels van Gouderak en Zuidplas actief geweest (afb. 5). De Zuidplasse meandergordel is een voortzetting van de oudere Gouderakse meandergordel.¹³ Op basis van de modelgegevens van het Dinoloket wordt de top van de rivierafzettingen van de Zuidplasse en Gouderakse meandergordel op ca. 6 tot 7 m –mv verwacht.¹⁴

Afb. 5; Locatie van het plangebied op de paleomeandergordelkaart.

Vanaf ca. 5000 v. Chr. is de kustlijn van Nederland steeds verder gesloten en nam de invloed van de zee op het rivierengebied af. Er ontstond een uitgebreid zoetwaterbekken en er vond veenvorming plaats in de komgebieden.¹⁵ Vanaf het droogvallen van de Zuidplasse meandergordel in ca. 4400 v. Chr. tot het begin van de sedimentatie van de Hollandse IJssel in ca. 100 n. Chr. heeft het plangebied deel uitgemaakt van een uitgestrekt veengebied.¹⁶ In deze periode was het plangebied waarschijnlijk niet aantrekkelijk voor bewoning. Volgens het model van het Dinoloket bevindt de top van het veen zich in het plangebied op ca. 2,5-3 m –mv.¹⁷

¹³ Cohen et al. 2012

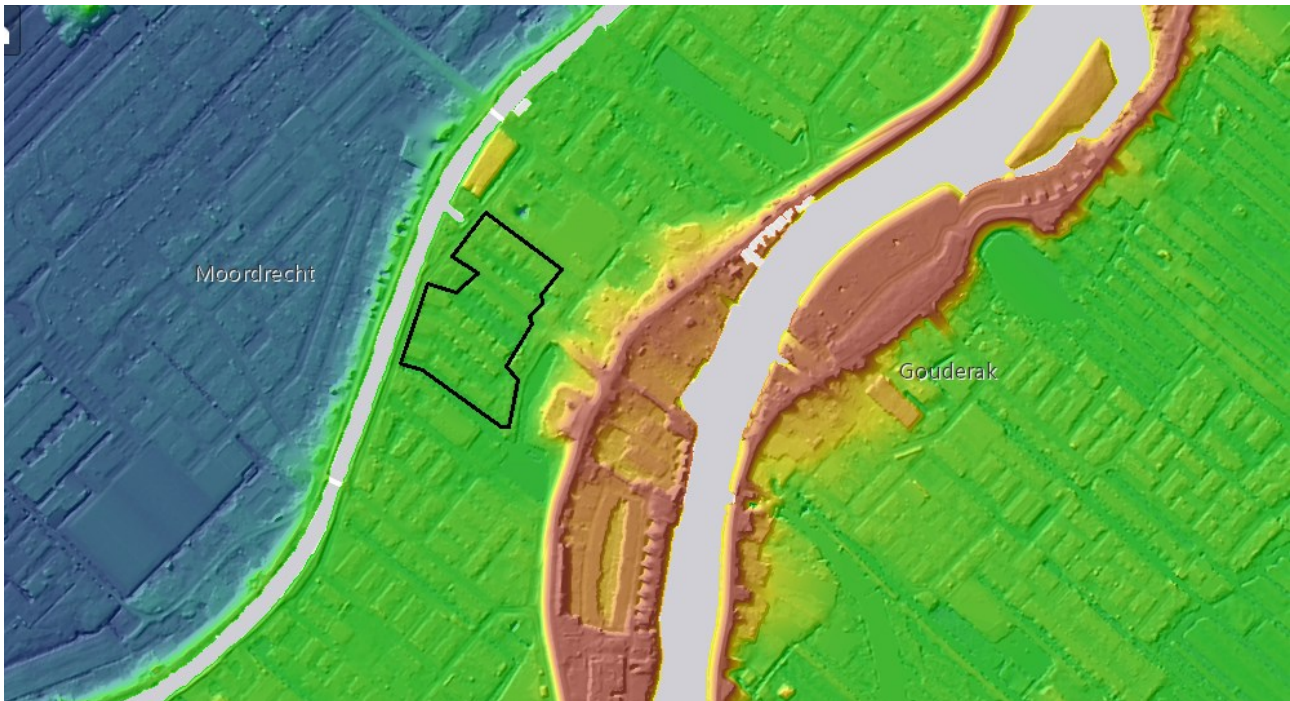
¹⁴ <http://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>

¹⁵ de Mulder et al. 2003

¹⁶ Vos and Weerts, H. 2011

¹⁷ <http://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>

Het plangebied bevindt zich op de noordelijke oeverwal van de Hollandse IJssel. De Hollandse IJssel is actief geworden vanaf ca. 100 n. Chr. In de 12^e of 13^e eeuw n. Chr. is de IJssel bedijkt en is de natuurlijke sedimentatie van de rivier gestopt.¹⁸

Afb. 6; Locatie van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland maaiveld 3 (AHN).

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) zijn in de omgeving van Moordrecht drie verschillende gebieden zichtbaar (afb. 6); de dijken en uiterwaarden van de Hollandse IJssel (rood), de ontgonnen veenvlakte ten noordwesten van Moordrecht (blauw) en de voormalige oeverwallen van de Hollandse IJssel (groen). Aangezien het hoogteniveau van de groene zone in Moordrecht zelf gelijk is aan het omringende weidelandschap (ca. 1,8-2,2 m – NAP), worden in het plangebied geen grootschalige afgravingen verwacht.

Op de Bodemkaart van Nederland is het plangebied gekarteerd als bebouwd gebied. Het gebied ten zuiden van de ringvaart en ten westen van Moordrecht is echter gekarteerd als kalkarme drechtvaaggronden, zware klei en dit bodemtype is dus ook mogelijk in het plangebied. Dit bodemtype wordt gekenmerkt door een ca. 10 cm dikke zwak humeuze bovengrond.¹⁹

In het gebied is recent een milieukundig booronderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de bovengrond tot ca. 4 m –mv uit een opeenvolging van een zandlaag op een (humeuze) kleilaag op een veenlaag bestaat. De zandlaag is ca. 50 tot 150 cm dik en is waarschijnlijk opgebouwd uit opgebrachte grond. De kleilaag bestaat waarschijnlijk uit rivierafzettingen van de Hollandse IJssel, eventueel omgewerkt of met een recente bouwvoor. In het zuidelijke deel van het plangebied lijkt de kleilaag verstoord te zijn geraakt, want daar rust de zandlaag direct op de veenlaag.²⁰

¹⁸ Cohen et al. 2012

¹⁹ Markus 1984

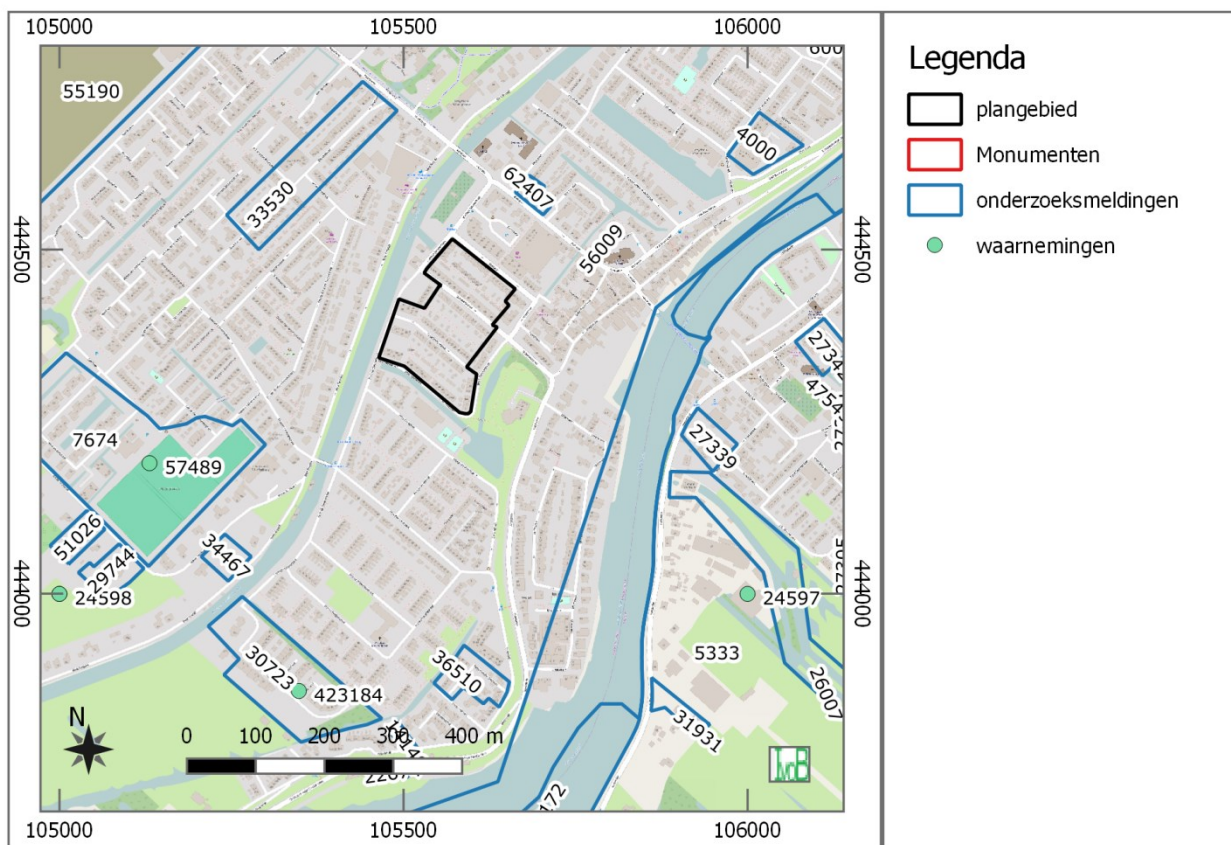
²⁰ Informatie dhr. S. Luiten, BK Ingenieurs

3.4 De bekende archeologische gegevens uit het onderzoeksgebied

Tijdens het onderzoek naar de bekende archeologische gegevens binnen het onderzoeksgebied zijn de volgende (hoofd)bronnen gebruikt:

- Archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Zuidplas²¹
- Archeologisch InformatieSysteem (ARCHIS 3.0)²²

Op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Zuidplas is aan weerszijden van de Schiendstraat een zeer hoge archeologische verwachtingswaarde en in het overige deel van het plangebied geldt een hoge archeologische verwachtingswaarde (afb. 2). De reden voor de zeer hoge verwachtingswaarde is dat de zone rondom de Schiendstraat deel heeft uitgemaakt van de vroegere historische kern van Moordrecht. De reden voor de hoge archeologische verwachtingswaarde is de aanwezigheid van de Gouderakse en de Zuidplasse meandergordel in de ondergrond.²³

Afb. 7; Locatie van onderzoeksmeldingen en vondstlocaties in de omgeving van het plangebied.

²¹ Buesink et al. 2010

²² <http://archis2.archis.nl/index>

²³ Buesink et al. 2010

Op ca. 210 m ten noordoosten van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd op de hoek van de Molenlaan en de Kerklaan. De precieze onderzoeksresultaten zijn niet bekend gemaakt in Archis, maar wel het advies om geen vervolgonderzoek uit te voeren als de verstoring beperkt blijft tot 1 m –mv. Waarschijnlijk is de bovengrond van het gebied tot die diepte verstoord geraakt.²⁴ Op ca. 220 ten noordoosten van het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Kerkplein 4-6. De resultaten van dit onderzoek zijn niet bekend gemaakt in Archis.²⁵

Op ca. 275 m ten noordwesten van het plangebied is een booronderzoek uitgevoerd op de locatie Stevensstraat. Hierbij zijn op een diepte van 5 m –mv afzettingen van de Gouderakse meandergordel aangetroffen. In de bovengrond was boven de Holldanveenlaag een pakket met recent puin en afval aanwezig. Omdat in de bovengrond geen archeologische waarden verwacht werden is het gebied vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling.²⁶

Op 330 m ten zuidwesten van het plangebied is een booronderzoek uitgevoerd op de locatie Sportlaan. Tijdens dit onderzoek zijn de afzettingen van de Gouderakse meandergordel bemonsterd en onderzocht op botanische (macro)resten. Er zijn drie gewassen aangetroffen die niet samen in natuurlijk verband voorkomen en daarom werd vermoed dat hier een nederzetting in de omgeving is geweest. Eén van de zaden is middels een C14-datering gedateerd op 5480 +/- 30 jaar v. Chr.. Op basis van dit onderzoek worden dus in de afzettingen van de Gouderakse meandergordel op ca. 4,5 m –mv archeologische waarden uit het Laat-Mesolithicum verwacht.²⁷

Op ca. 380 m ten oosten van het plangebied is de locatie Smitsstraat onderzocht door middel van een booronderzoek. Waarschijnlijk was hier de bovengrond verstoord, want er is geadviseerd om alleen bij diepe bodemverstoringen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren.²⁸

Op ca. 440 m ten zuidwesten van het plangebied is op de locatie West-Ringdijk 40 een booronderzoek uitgevoerd. Hierbij werden in de bovengrond geen archeologische resten aangetroffen en bleken de archeologische kansrijke afzettingen van de Gouderakse meandergordel zich op ca. 4,5 m –mv te bevinden. Omdat er tot die diepte niet verstoord zou worden, is het gebied vrijgegeven.²⁹

²⁴ Onderzoeksmelding 62407

²⁵ Onderzoeksmelding 56009

²⁶ Onderzoeksmelding 33530

²⁷ Onderzoeksmelding 7674 en waarneming 57489

²⁸ Onderzoeksmelding 27339

²⁹ Onderzoeksmelding 34467

Op de locatie Westeinde 117 bleken de afzettingen van de Gouderakse meandergordel zich op ca. 7 m –mv te bevinden en bleek wederom dat de bovengrond sterk verstoord is geraakt. Daarom is deze locatie vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling.³⁰ De onderzoeksresultaten van de locatie Koningin Julianastraat zijn vergelijkbaar met dit onderzoek. Hier werd een verstoring tot ca. 70-100 cm –mv aangetoond en werden daarom in de bovengrond geen archeologische waarden verwacht. Tijdens het onderzoek is in een boring een fragment van een fayence-bord uit de 18^e eeuw n. Chr. gevonden.³¹

3.5 Historisch-geografische beschrijving van het plangebied

Tijdens het onderzoek naar de bekende archeologische gegevens binnen het onderzoeksgebied zijn de volgende (hoofd)bronnen gebruikt:

- Bonnekaarten uit 1877 tot en met 1914³²
- Kaarten van Stampioen en Vingboons van Schieland uit 1660 en 1684³³
- Kadastrale minuut en de Oorspronkelijke aanwijzende tafel (OAT) uit 1811-1832³⁴
- Ontgonnen Verleden³⁵
- Topografische kaarten uit 1936 tot en met 1995³⁶

De oudste vermelding van Moordrecht dateert uit 1223; dit is een oorkonde over een tolhuis van de graven van Holland langs de Hollandse IJssel. Uit archeologisch onderzoek blijkt dat de plaats echter al langer bestond. Vermoedelijk dateert het dijkdorp uit de elfde eeuw n. Chr.

De voornaamste bron van inkomsten van de inwoners van Moordrecht bestond uit de turfwinning; grote delen van het inmiddels ontgonnen veenlandschap ten noordwesten van Moordrecht werden afgeplagd ten behoeve van de turfwinning. Na de uitvinding van de baggerbeugel kon zelfs onder de waterspiegel veen voor de turf gewonnen worden en zo ontstond een uitgebreide veenplas; de Zuidplas.³⁷

Op de kaart van Stampioen en Vingboons uit 1660 is Moordrecht afgebeeld (afb. 8). In het westen van de kern is een waterplas aanwezig en dit is waarschijnlijk de waterplas die nu nog ten zuidwesten van het plangebied aanwezig is. Het betreft hier waarschijnlijk een voormalig wiel; een diepe waterplas die bij een dijkdoorbraak van de Hollandse IJssel is ontstaan. Op de kaart is zichtbaar dat het boezemwater van de Zuidplaspolder in het wiel werd verzameld en vervolgens opgepompt naar de Hollandse IJssel middels een watermolen. De oostelijke boezemsloot heeft door het plangebied gelopen.

³⁰ Onderzoeksmelding 36510

³¹ Onderzoeksmelding 30723 en waarneming 423184.

³² Bureau Militaire Verkenningen 1877-1914

³³ Stampioen and Vingboons 1660

³⁴ Kadaster 1811-1832

³⁵ Haartsen 2009

³⁶ Topografische Dienst Nederland 1936-1995

³⁷ Haartsen 2009; Buesink et al. 2010

Ten noordwesten van de boezemsloot zijn twee boerderijen afgebeeld. Deze boerderijen hebben ongeveer ter hoogte van de Schielandstraat gelegen.

Afb. 8; Moordrecht op de kaart van Stampioen en Vingboons uit 1660. Deze kaart is noordwestgericht.

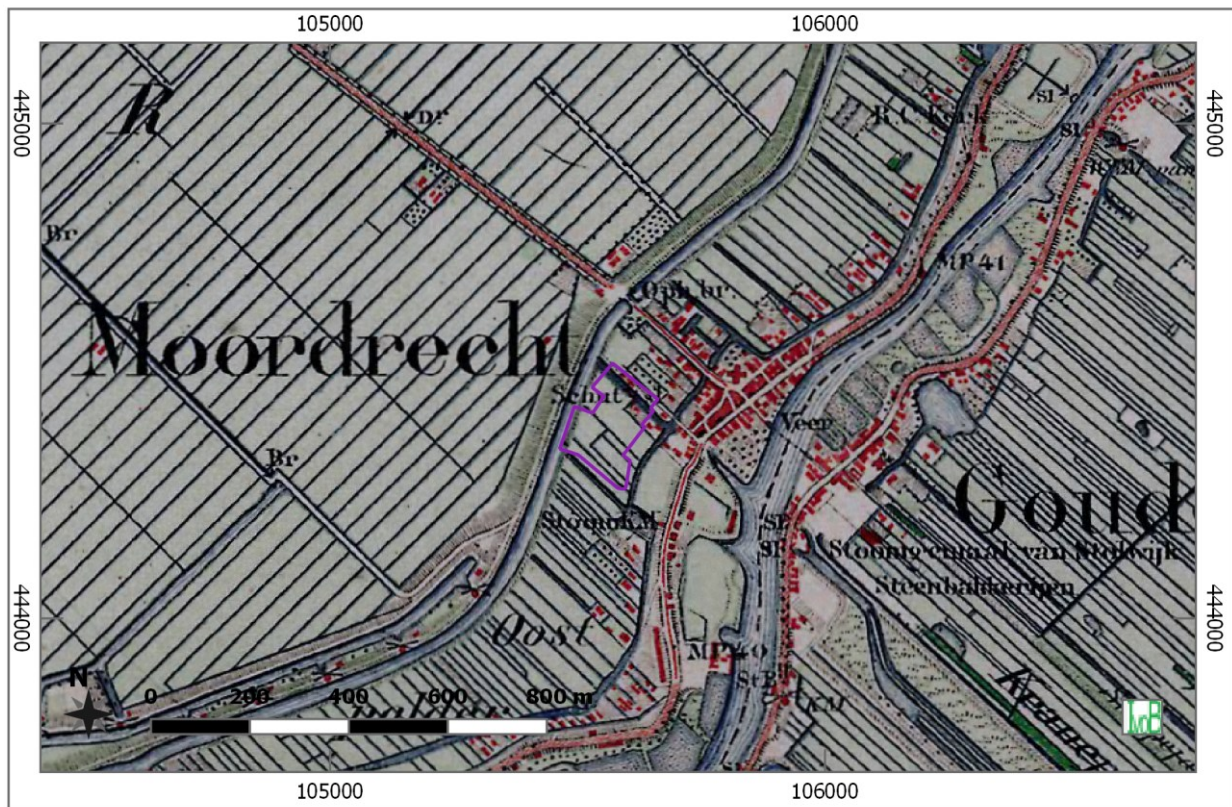
In de Nieuwe tijd is de omvang van de Zuidplas steeds toegenomen en er werd besloten om de veenplas droog te leggen. De drooglegging is in de periode van 1828 tot en met 1839 uitgevoerd door middel van stoomgemalen. Op de kadastrale minuutkaart uit ca. 1832 is deze situatie goed zichtbaar (afb. 9). De voormalige boezemsloot is afgekapt ter hoogte van de nieuwe ringvaart en er is een nieuwe sloot aangelegd van het wiel naar de nieuwe ringvaart om de Zuidplaspolder. Dit is de sloot naast de Oost-Waalkade. Op de kadastrale minuutkaart is geen bebouwing in het plangebied afgebeeld.

Op de Bonnekaart van 1877 zijn ten westen van de voormalige boezemsloot enkele gebouwen afgebeeld (afb. 10). In de voormalige boezemsloot lijkt een sluis te zijn aangebracht om het hoogteverschil tussen het wiel en de ringvaart om de Zuidplaspolder te kunnen overbruggen.

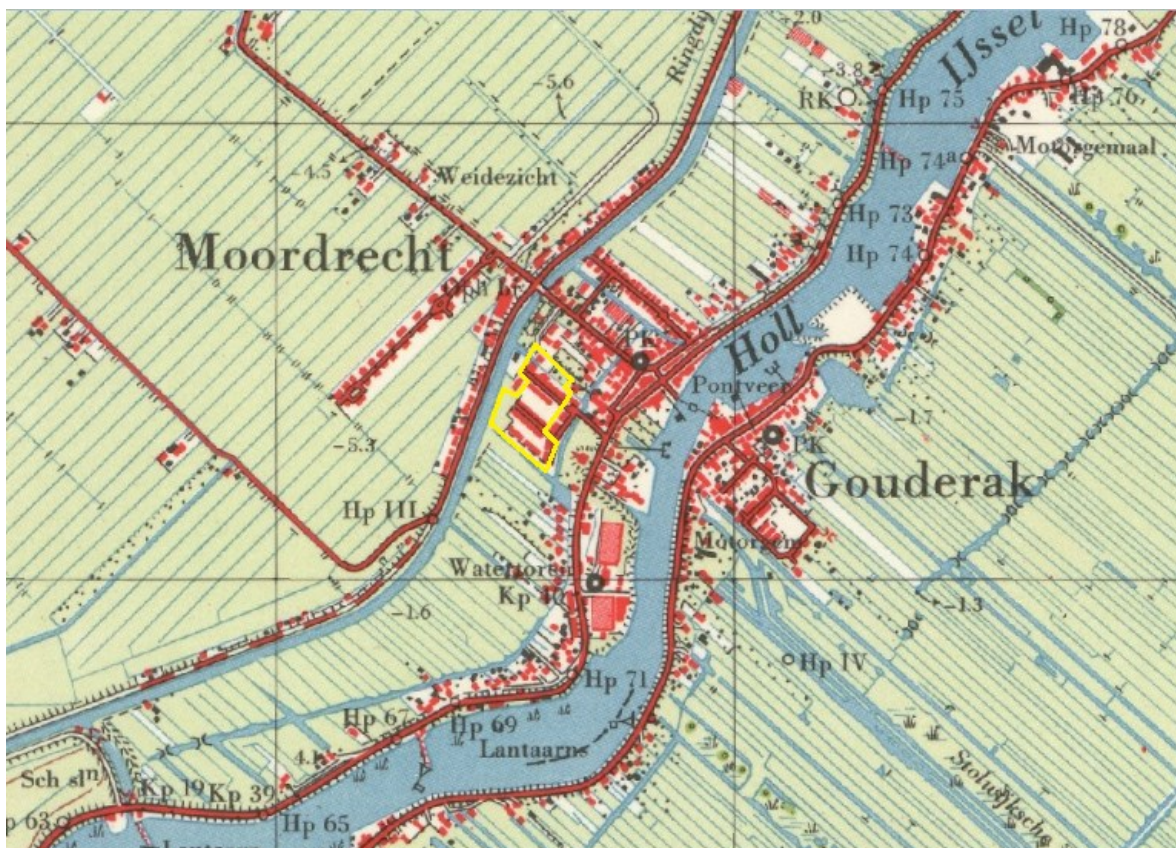

Afb. 9; Moordrecht op de kadastrale minuutkaart uit ca. 1832. De locatie van het plangebied is weergegeven met de zwarte cirkel.

In de periode na de Tweede Wereldoorlog was er een grote behoefte aan nieuwe woonruimte en is daarom het 50er jaren gebied ontwikkeld. Een deel van de voormalige boezemsloot werd gedempt. De bebouwing ten westen van de voormalige boezemsloot en de sluis werden gesloopt. In de periode tussen 1949 en 1959 werd het hele plangebied in gebruik genomen als woonwijk. Voor een gedetailleerde beschrijving van de bouw van de woonwijk zie paragraaf 3.7. De in aanbouw zijnde woonwijk is duidelijk zichtbaar op de topografische kaart van 1958 (afb. 11). Opvallend is dat de nieuwe woonwijk in eerste instantie nog ontsloten werd via de dijk langs de Hollandse IJssel en de Schielandstraat en pas later door de Koningin Julianastraat.

Afb. 10; Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1877.

Afb. 11; Locatie van het plangebied op de Topografische kaart van 1959.

3.6 Historisch-geografische waarden

Het plangebied is sterk veranderd ten opzichte van het oorspronkelijke polderlandschap. In principe zijn alle straten nieuw aangelegd tijdens de bouw van de woonwijk. Tijdens de bouw van de woonwijk zijn ook wijzigingen aangebracht in de oorspronkelijke waterwegen; bijvoorbeeld de demping van de voormalige boezemsloot en de sloop van de daarin aanwezige sluis. De nog aanwezige waterwegen die in de 19^e eeuw watervoerend waren liggen alle net buiten de grenzen van het plangebied (de sloten langs de Oost-Waalkade en de Drost IJsermansingel, het voormalige wiel ten westen van Moordrecht, de ringvaart van de Zuidplaspolder.). Langs de ringvaart van de Zuidplaspolder is nog een dijkje aanwezig die waarschijnlijk uit de 19^e eeuw dateert maar deze dijk bevindt zich net ten noordwesten van het plangebied.

Op de Cultuurhistorische Hoofstructuur van de provincie Zuid-Holland is evenwijdig aan de ringvaart van de Zuidplaspolder een poldergrens ingetekend. Deze poldergrens is echter in het plangebied verstoord geraakt omdat het plangebied inmiddels niet meer in gebruik is als polder maar als woonwijk.³⁸

Geconcludeerd kan worden dat in het plangebied zelf geen historisch-geografische waarden uit het oorspronkelijke polderlandschap meer aanwezig zijn. Het is daarom niet nodig om historisch-geografische waarden te waarderen.

3.7 Bouwhistorische waarden

In het plangebied is in de periode van 1949 tot en met 1959 een woonwijk gebouwd. Alle bebouwing in de wijk dateert uit deze periode. In eerste instantie zijn er rijtjeswoningen langs de Graaf Willemstraat gebouwd in 1949 (zie voorblad). In 1951 is het noordelijke deel van de Schielandstraat bebouwd geraakt; langs de westelijke zijde van de Schielandstraat werden rijtjeswoningen gebouwd en langs de oostelijke zijde appartementengebouwen (afb. 12). In 1956 werd de zuidelijke zijde van de Schielandstraat bebouwd en werden de portiekflats langs de Oost-Waalkade gebouwd. In 1957 werden de rijtjeswoningen langs de Drost IJsermansingel gerealiseerd. Waarschijnlijk vond de demping van de voormalige boezemsloot in 1958 plaats, toen zijn immers langs de Koningin Julianastraat op de voormalige locatie van de boezemsloot woningen gebouwd. De bebouwing langs de Sluisstraat is eveneens in dit jaar gerealiseerd. In 1959 zijn tenslotte de drie grote portiekflats langs de Koningin Julianstraat gebouwd (afb. 13).³⁹

De woonwijk in het plangebied is een typische jaren '50 woonwijk. Vanwege de grote woningsnood werden er in rap tempo huizen in een sobere stijl gebouwd om aan de vraag te kunnen voldoen. Tijdens de bouw is zeer veel gebruik gemaakt van bakstenen. Kenmerkende woningen voor deze periode zijn de rijtjeswoningen van het type doorzonwoningen en portiekflats, zoals aan de Koningin Julianastraat.

³⁸ http://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas

³⁹ <https://bagviewer.kadaster.nl/>

Afb. 12; Foto van de Schielandstraat, genomen vanuit het noorden.

Op de Cultuurhistorische Hoofstructuur van de provincie Zuid-Holland zijn geen bouwhistorische waarden in het plangebied gekarteerd. Het plangebied bevindt zich buiten het beschermde dorpsgezicht van Moordrecht.⁴⁰

Omdat tijdens de bouw van deze woonwijken een uniforme stijl is gehanteerd om een zo groot mogelijke productie te kunnen waarborgen zijn er nog veel van dit soortgelijke jaren '50 wijken aanwezig. In de gemeente Zuidplas zijn er bijvoorbeeld nog jaren '50 wijken in Nieuwerkerk aan den IJssel (omgeving Prinses Beatrixlaan en Schoolstraat) en in Moordrecht zelf (omgeving Prinses Irenestraat). In de direct omgeving van het plangebied bevinden zich jaren '50 wijken in Gouderak en Gouda. Omdat er nog veel jaren '50 bebouwing in de omgeving van het plangebied aanwezig is wordt de huidige bebouwing niet als bouwhistorische waarden beschouwd. Omdat in het plangebied geen bouwhistorische waarden aanwezig zijn is het niet nodig om een waardering uit te voeren.

⁴⁰ http://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas

Afb. 13; Foto van één van de drie portiekflats langs de Koningin Julianastraat .

3.8 Gespecificeerde archeologische verwachting

In het hele plangebied worden archeologische resten verwacht uit het Laat-Mesolithicum en het Neolithicum op of in de top van de oeverafzettingen van de Gouderakse en Zuidplasse meandergordel op ca. 6-7 m beneden het maaiveld. De resten manifesteren zich naar verwachting als een archeologische laag; een humeuze, ontkalkte laag met fragmenten vuursteen en houtskool.

Aan en direct onder het maaiveld kunnen archeologische waarden aanwezig zijn uit de Vroege Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Een eventuele archeologische vindplaats manifesteert zich als een (opgebracht)pakket met daarin fragmenten aardewerk, bouw materiaal en andere archeologische indicatoren. Vooral in het noordelijke deel van het plangebied worden archeologische waarden in dit niveau verwacht omdat dit gedeelte van het plangebied in de historische kern van Moordrecht heeft gelegen. Uit het milieukundige booronderzoek blijkt dat dit pakket waarschijnlijk in het zuidelijke deel van het plangebied verstoord is geraakt. Het kleipakket zou echter in het noorden van het plangebied nog aanwezig kunnen zijn.

3.9 Effect van de voorgenomen ingreep op de verwachte waarden

De mogelijke archeologische waarden in de ondergrond in de afzettingen van de Gouderakse en de Zuidplasse meandergordels zullen alleen door het aanbrengen van heipalen verstoord worden. Onderzoek heeft aangetoond dat het aanbrengen van heipalen in klei en veen met een geringe verstoring buiten de heipaal gepaard gaat.⁴¹ Als er dus een heipalenplan met een beperkt aantal heipalen gehanteerd wordt blijft een eventuele vindplaats in dit niveau nog goed bewaard.

Het is niet bekend in hoeverre door de bouw van de huidige woonwijk het potentiële archeologische niveau uit de Vroege Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd verstoord is geraakt. Waarschijnlijk zal de bouw van de geplande woonwijk een vergelijkbare verstoring resulteren. Omdat nog niet bekend is of het potentiële archeologische niveau bewaard is gebleven is het niet bekend of bij de geplande ingrepen archeologische waarden verstoord zullen worden.

Tijdens de cultuurhistorische inventarisatie zijn geen intacte historisch-geografische of bouwhistorische waarden in het plangebied aangetroffen en daarom worden tijdens de voorgenomen ingreep geen historisch-geografische en bouwhistorische waarden verstoord.

3.10 Conclusie

Zijn er mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig en zo ja, wat is de gespecificeerde archeologische verwachting?

In de ondergrond kunnen archeologische waarden uit het Laat-Mesolithicum en het Neolithicum aanwezig zijn in de afzettingen van de Zuidplasse of Gouderakse meandergordels. De top van deze afzettingen wordt op ca. 6-7 m –mv verwacht. In de bovengrond van het plangebied kunnen archeologische waarden uit de Vroege Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd aanwezig zijn. Het is niet bekend of dit niveau geheel verstoord is geraakt door de bouw van de huidige woonwijk of dat de kleilaag nog bijvoorbeeld in het noorden van het plangebied bewaard is gebleven.

Zijn er behoudenswaardige historisch-geografische en/of bouwhistorische waarden in het plangebied aanwezig?

In het plangebied zijn volgens de cultuurhistorische inventarisatie geen historisch-geografische of bouwhistorische waarden aanwezig. Door de bouw van de huidige woonwijk is het oorspronkelijke polderlandschap drastisch gewijzigd.

⁴¹ Huisman et al. 2011

Als er mogelijke archeologische, historisch-geografische of bouwhistorische waarden aanwezig zijn;

Worden de verwachte waarden bedreigd door het uitvoeren van de voorgenomen ingreep in het plangebied?

De mogelijke archeologische waarden in de Gouderakse en Zuidplasse meandergordel worden slechts door het aanbrengen van heipalen verstoord. Het aanbrengen van heipalen in relatief slappe lagen zoals klei en veen gaat met een geringe verstoring buiten de heipaal gepaard. Als een beperkt heipalenplan gehanteerd wordt is het dus mogelijk om dit niveau grotendeels intact te laten. Tijdens de bouw van de geplande woonwijk zal echter het potentiële archeologische niveau in de bovengrond verstoord worden.

Is het plangebied voldoende onderzocht?

Het is niet bekend in hoeverre de oorspronkelijke bovengrond verstoord is geraakt door de bouw van de huidige woonwijk en of er nog mogelijke archeologische waarden in de bovengrond aanwezig kunnen zijn. Daarom is het niet bekend of de bouw van de geplande woonwijk het archeologische niveau in de bovengrond (verder) zal verstoren.

Als de mogelijke waarden bedreigd worden en het plangebied nog niet voldoende is onderzocht;

Welke vorm van onderzoek is de beste manier om de aanwezigheid van archeologische en cultuurhistorische waarden en hun ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om tot een selectiebesluit te komen?

Om inzicht te krijgen in de mate van de intactheid van de bovengrond en de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in de bovengrond is een verkennend archeologisch booronderzoek een geschikte onderzoeksmethode.

4 Advies

IVO·B, Allround Archeologie adviseert om in het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek uit te voeren, zodat de intactheid van de bovengrond onderzocht kan worden en op basis daarvan, de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in de bovengrond. Omdat er nog mogelijke archeologische waarden in de ondergrond aanwezig kunnen zijn, adviseert IVO·B, Allround Archeologie om een heipalenplan te hanteren waarbij maximaal 5 % van het gebied verstoord zal worden.

Na het beoordelen van dit rapport zal de bevoegde overheid een selectiebesluit nemen. Het is mogelijk dat de bevoegde overheid hierin afwijkt van het in het bureauonderzoek gegeven advies.

Literatuur

- Alterra. 2009. "Digitale Geomorfologische Kaart van Nederland." .
- de Buck, J., W.C. Markus, and G.A. Vos. 1984. "Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 38 West Gorinchem." . Wageningen: Stichting voor Bodemkartering.
- Buesink, A., M. Mostert, J.M.J. Willems, and C.C. Kalisvaart. 2010. *Gemeente Zuidplas, gemeentelijke beleidsnota archeologie*. BAAC-rapport V-10.0038. Deventer.
- Bureau Militaire Verkenningen. 1877. "Bonnekaart, 482, Moordrecht." .
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, and A.H. Geurts. 2012. *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Haartsen, A.J. 2009. *Ontgonnen Verleden, regiobeschrijvingen Provincie Zuid-Holland*. Rapport DK nr. 2009/dk-116-i. Ede: Directie Kennis.
- Huisman, D.J., J. Bouwmeester, G. de Lange, T. van der Linden, G. Mauro, D. Ngan-Tillard, M. Groenendijk, et al. 2011. *De invloed van bouwwerkzaamheden op archeologische vindplaatsen*. Amersfoort: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- Kadaster. 1811. "Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel, Gemeente Moordrecht, Sectie C, Blad 04." .
- Markus, W.C. 1984. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, toelichting bij kaartblad 38 West Gorinchem*. Wageningen: Stichting voor Bodemkartering.
- de Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff, and T.E. Wong. 2003. *De Ondergrond van Nederland*. Geologie van Nederland deel 7.
- SIKB. 2010. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Stampioen, J.J., and J. Vingboons. 1660. "Het Hooge Heemraedtschap van Schieland." .
- Topografische Dienst Nederland. 1936. "Topografische kaart van Nederland, blad 38A, Schaal 1:25.000." .
- Vos, P.H., and Weerts, H. 2011. *Atlas van Nederland in het Holoceen*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

Overzicht van de archeologische perioden

Periode		Begin	Eind
Paleolithicum	Vroeg		250.000 BP
	Midden	250.000 BP	35.000 v. Chr.
	Laat	35.000 v. Chr.	9.700 v. Chr.
Mesolithicum	Vroeg	9.700 v. Chr.	8.400 v. Chr.
	Midden	8.400 v. Chr.	6.450 v. Chr.
	Laat	6.450 v. Chr.	5.300/4.900 v. Chr.
Neolithicum	Vroeg	5.300/4.900 v. Chr.	4.200 v. Chr.
	Midden	4.200 v. Chr.	2.850 v. Chr.
	Laat	2.850 v. Chr.	2.000 v. Chr.
Bronstijd	Vroeg	2.000 v. Chr.	1.800 v. Chr.
	Midden	1.800 v. Chr.	1.100 v. Chr.
	Laat	1.100 v. Chr.	800 v. Chr.
IJzertijd	Vroeg	800 v. Chr.	500 v. Chr.
	Midden	500 v. Chr.	250 v. Chr.
	Laat	250 v. Chr.	15 v. Chr.
Romeinse tijd	Vroeg	15 v. Chr.	70 n. Chr.
	Midden	70 n. Chr.	270 n. Chr.
	Laat	270 n. Chr.	450 n. Chr.
Middeleeuwen	Vroeg	A	450 n. Chr.
		B	525 n. Chr.
		C	725 n. Chr.
		D	900 n. Chr.
	Laat	A	1050 n. Chr.
		B	1250 n. Chr.
Nieuwe Tijd	A	1500 n. Chr.	1650 n. Chr.
	B	1650 n. Chr.	1850 n. Chr.
	C	1850 n. Chr.	heden